

VRIJ VOLK: EEN SLUIKBLAD UIT DE 2^e WERELDOORLOG

VRIJ VOLK

Een sluiкblad uit de Tweede Wereldoorlog

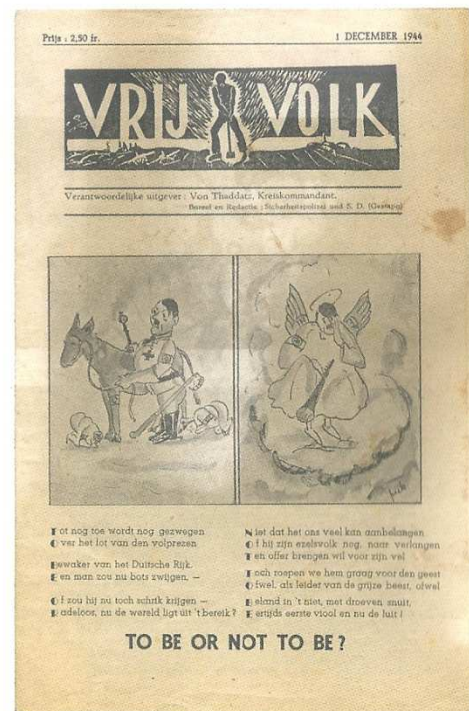
Het ADVN verwierf onlangs een aantal exemplaren van het sluiкblad *Vrij Volk*. Het gaat om 17 originelen en 1 fotokopie, uit de periode november 1943 tot november 1945. De reeks is niet volledig, wat niet belet dat het om een merkwaardige aanwinst gaat.

Vrij Volk werd gepubliceerd in Leuven. Waarschijnlijk verscheen het eerste nummer in juni 1943. Het werd gepubliceerd door een groep Vlaamse katholieken die bij de christelijke vakbond en bij de Boerenbond aanleunden. Het blad werd beschouwd als een orgaan van de Nationale Koninklijke Beweging (NKB), een van de belangrijkste verzetsgroepen. Toch distantieerde de redactie zich van een aantal radicale standpunten van de NKB zoals de roep om een autoritair monarchistisch regime, kritiek op de politieke partijen, ongelijkheid van de mensen enz. *Vrij Volk* viel wel de Nieuwe Orde aan en publiceerde namen en daden van collaborateurs uit de streek. De redactie drukte herhaaldelijk haar trouw aan koning Leopold III uit en beschouwde de monarchie als een essentiële factor voor de stabiliteit van België.

Vrij Volk, dat met tekeningen en foto's was geïllustreerd, verscheen aanvankelijk maandelijks in heel Vlaams-Brabant. De oplage bedroeg in september 1943 10 000 exemplaren. Het blad was geheel in het Nederlands, wat vrij uitzonderlijk was: slechts 25,7% van de clandestiene blaadjes was in het Nederlands geschreven, tegenover 71,5% in het Frans. *Vrij Volk* bleef ook na de bevrijding verschijnen: frequenter, dikker en met steeds meer foto's.

Het blad heeft zijn belang onder meer voor de studie van de collaborerende Vlaamse beweging tijdens de Tweede Wereldoorlog in Vlaams-Brabant en van de zuivering na de oorlog. Zo verscheen in het septemhernummer van 1944, vlak voor de bevrijding, een lijst van 17 geheime leden van de Vlaamsch-Duitse Arbeidsgemeenschap (DeVlag) uit Heverlee, Herent en Wakkerzeel. Vanaf oktober 1944 verschenen lijsten "der aangehouden verraders": het blad had het voortaan over "De groote kuisch". In haast elk nummer verschenen foto's van collaborateurs, wellicht buitgemaakt door verzetslieden, met de nodige namen en commentaren. Toch publiceerde de redactie ook een waarschuwing, in het nummer van november 1944:

"Jammer is het te moeten vaststellen dat zekere personen, van deze zuiveringsaktie, dachten gebruik te kunnen maken om persoonlijke vijanden, of politieke tegenstanders te kunnen treffen en oude veeten te wreken. Deze personen hebben laf en gemeen gehandeld en daarenboven hebben zij de taak van het Gerecht, – taak die reeds zoo zwaar is – fel bemoeilijkt. Zij bewijzen het Land een slechten dienst en hunne gemeene streek komt de werkelijke oorlogsmisdadigers ten goede." Voorts bracht het blad in het nummer van 1 januari 1945 verslag uit van de eerste zitting van de krijgsraad in Leuven, op 28 december 1944. Tijdens deze zitting werd trouwens het eerste doodsvonniss in Leuven uitgesproken. In latere nummers

Omslag van het anti-Duitse *Vrij Volk*, december 1944. [ADV, VY2325]

besteedde men geregeld aandacht aan de processen voor de Leuvense krijgsraad. De terechtstelling in de gevangenis van Leuven-Centraal van de ter dood veroordeelde Maria Huygens, de 26-jarige vriendin van een Belgische Gestapo-agent, kwam aan bod in het nummer van 30 juni 1945. Het speciale nummer van 10 november 1945 was gewijd aan het 'Gestapoproces' in Leuven. [fs]

Bronnen bij deze bijdrage: J. Gotovitch (red.), *Guide de la Presse Clandestine de Belgique*, Bruxelles, 1991; F. Maerten, *Clandestiene pers in WO II*, in: warpress.cegesoma.be; F. Maerten, *De sluiкpers in bezet België*, in: *Tegendruk. De geheime pers tijdens de Tweede Wereldoorlog*, Gent-Brussel-Antwerpen, 2004.

En naar de flamingantische orangisten moet al helemaal geen aandacht gaan

*België voor hoelang?*¹

Die titel klinkt als een boemerang die – niet zonder enige actuele politieke lading – door de gewezen Europa-journalist Guido Naets (°1934) wordt (terug)geworpen naar de historische moerlemer² waarin de Belgische natiestaat ontstond, na de revolutie van 1830-1831 in de Zuidelijke provincies van het Verenigd Koninkrijk der Nederlanden. Het boek van Naets is gesteund op een echte *histoire vécue*, een onwaarschijnlijk ogende werkelijkheid: de 23-jarige Nicolaus Augustijn De La Haye wordt in 1805 vaandrig in het Habsburgse leger, stapt in 1809 over naar 'La Grande Armée' van Napoleon, overleeft de apocalyptische Russische veldtocht, sneuvelt evenmin in Waterloo en treedt in 1816 in militaire dienst van Willem I. In 1830 huwt hij met de dochter van een oranjegezind lid van de Tweede Kamer – en oud-burgemeester van de stad Aalst – en nog tijdens datzelfde jaar valt hij bij de overgave van de (door hem verdedigde) burch van Bouillon in de handen van de Belgische opstandelingen. Als hij er ten slotte in slaagt om het uniform van Belgisch legerofficier aan te trekken, legt Guido Naets hem de intrigerende vraag in de mond 'België voor hoelang?'. Dat lijkt niet eens de meest verwonderlijke gedachte bij een dergelijk opportunistisch parcours van een man die legers en natiestaten heeft zien komen en gaan. Maar geen nood: België houdt stand en hijzelf wordt uiteindelijk nog luitenant-generaal.

Met het Oranje-huis zal Nicolaus De La Haye nog verder te maken hebben nadat hij heeft postgevat langs de andere zijde van de scheidingslijn: binnen het jaar na zijn

'overstap' wordt hij als commandant van de citadel van Gent geconfronteerd met een (mislukte) orangistische coup. Gent was een van de meest frenetieke verzetshaarden tegen het nieuwe regime in Brussel. Onder de internationale grootmachten Engeland, Frankrijk en Rusland was het politieke

George Bergmann, in: *Uit vader Bergmann's gedenkschriften*, Gent, 1895. [ADVN, VB5436]

lot van het Zuiden intussen overigens reeds beklonken: machtsevenwicht, non-interventie en een onafhankelijk en neutraal België.³

Het orangistisch verzet tegen het nieuwe regime in België zou bijna twintig jaar duren. En zoals Els Witte recentelijk in haar bijdrage *Oranje in België (1830-1850)* in het

tijdschrift *Ons Erfdeel* opmerkt, werd die geschiedenis nooit op een volwaardige wijze geschreven. Niet eens onbegrijpelijk, stelt de auteur. Want "Deze Belgische orangisten zijn immers de verliezers van de geschiedenis, ze symboliseren de wereld die het niet heeft gehaald."⁴ Die verliezers, die ook in Vlaanderen quasi volledig tot de Franstalige elite behoorden, waren nochtans talrijk én wijd-verspreid over Vlaanderen en België.

Revolutie en contra-revolutie verliepen hardom-hard en de orangisten kwamen daardoor terecht in een spiraal van epuratie, repressie, dwangmiddelen, fysiek geweld, plunderingen en vernieling. Witte beschrijft dit als het werk van "geweldentrepeneurs".⁵

In het thans voorliggende nummer van ons *Wt*-tijdschrift besteedt Els Witte bijzondere aandacht aan de band tussen het orangisme en de Vlaamse beweging (E. Witte, *Hoe Oranjegezind waren de taalminnaren?*). Zij komt daarbij tot de vaststelling dat de eerste wetenschappelijk historiografen van de Vlaamse beweging, indien zijn dan al enige aandacht schonken aan het belang van het orangisme, de relatie met de Vlaamse beweging alleszins onderschatten en/of in de verkeerde richting duwden. Het bewuste gebrek aan aandacht lag "in de nationalistische, reductionistische lijn van Henri Pirenne: het gaat niet om een belangrijke beweging en naar de flamingantische orangisten moet al helemaal geen aandacht gaan".

Daartegenover stelt de auteur dan wel vast dat het verschijnen van de *NEVB* (de *Nieuwe Encyclopedie van de Vlaamse beweging*) in 1998 een katalysator vormde voor ruimer en intensiever bronnenonderzoek naar het orangisme en zijn band met de Vlaamse

een terugblik en een vooruitblik op de ontvoogding van Vlaanderen. Onder meer twee belangrijke aspecten tonen dat aan: nl. de toen geplande musealisering van Conscience's literaire erfenis – die in 1933 zou uitmonden in het huidige *Letterenhuis* – én de wijze waarop de Consciencevieringen het debat aanwakkerden voor vernederlandsing van het onderwijs in Vlaanderen. De politieke strijd om 'Gent' bereikte in die dagen immers een hoogtepunt.

Louis-Paul Boon (1912-1979), die als schrijver uitgroeide tot dé antipode van Conscience's romantisch-pedagogische discours en die toevalligerwijze werd geboren tijdens het luideruchtig feestjaar 1912, oordeelde dat Vlaanderen uitgerekend door de

negentiende-eeuwse, iconische romancier werd opgezaald met de erfschuld van een kleinburgerlijke romantiek.⁷

Het aantal publicaties dat gewijd is aan de Vlaamse beweging is bijzonder talrijk. 'Niet te tellen' zoals 'van Dale' een verschijnsel typeert dat ontelbaar is. En dat laatste is beslist letterlijk te nemen. Zelfs de indrukwekkende reeks van vijftig afleveringen van Romain Van Eenoo's *Bibliografie van de geschiedenis van België* zal daarover struikelen, al blijft dat exhaustief naslagwerk natuurlijk onovertroffen in zijn genre.⁸

Vele onder die publicaties zijn wetenschappelijke standaarden maar ook de polariserende tendensgeschriften vormen soms een standaard, zij het dan in averechtse zin. De onderzoeker die vertrouwd is met de historiografie van de Vlaamse beweging weet overigens zijn pad wel te vinden in dit meanderende landschap.

En toch is het opportuun om sommige publicaties eens met bijzondere aandacht tegen het licht te houden, niet in de laatste plaats indien het werken betreft die *in tempore non suspecto* verschenen in het buitenland. In zijn bijdrage *Twee (bijna) vergeten boeken over de geschiedenis van de Vlaamse beweging* fixeert Armand Van Nimmen daarom onze aandacht op *A History of the Flemish Movement in Belgium* van de Amerikaan Shepard Clough (1901-1990) en anderzijds op *Die flämische Frage* van de Duitser Hans Felix Zeck (1896-1954). De namen van Clough en Zeck waren

niet onbekend bij aan aantal Vlaamse historiografen, maar de wijze waarop Van Nimmen thans de genese van beide werken én het levensverhaal van beide 'Vlaanderenkenners' analyseert, roept onwillekeurig op tot navolging van dergelijke queestes. [FNV]

(1) Cf. G. Naets, *België voor hoelang? N.A. de la Haye. 1782-1866. Van vaandrig tot generaal*, s.l., 2013. De wijze waarop de auteur dit historisch verhaal heeft samengesteld, doet denken aan de techniek van een doorgewinterd archeoloog: de talrijke, originele scherven van een antieke kruik worden samengebracht en de lacunes worden ingevuld op basis van een grondige kennis van het historisch-culturele tijdskader. Dat geheel vormt dus een voorwaardelijke waarheid, die men ook als zodanig moet lezen. De epiloog bij Naets' verhaal is een kenschetsende journalistieke oefening in het werpen van een (terugkerende) boemerang naar het verleden.

(2) Het begrip *Moerlemei* is afgeleid van de *Groote Moerlemaye*, een volksoproer in 1281 in Brugge, kaderend in een conflict tussen de graaf van Vlaanderen (Gwijde van Dampière) en het stadspatriciaat.

(3) Cf. J. Koch, *Koning Willem I. 1772-1843*, Amsterdam, 2013.

(4) E. Witte, *Oranje in België (1830-1850)*, in: *Ons Erfdeel*, jg. 57, mei 2014, nr. 2, pp. 60-66 – Van Els Witte verscheen intussen ook: E. Witte, *Het verloren koninkrijk. Het harde verzet van de Belgische orangisten tegen de revolutie van 1830 (1830-1850)*, Antwerpen, 2014.

(5) Op. cit., p. 63.

(6) L. Boeva, *Pour les Flamands la meme chose. Hoe de taalgrens ook een sociale grens was*, Gent, 1994, p. 34.

(7) K. Humbeek, *Louis Paul Boon en de fabrieksstad Aalst*, Antwerpen, 1999, pp. 11-119.

(8) De Bibliografie wordt uitgegeven door het *Belgisch Tijdschrift voor Filologie en Geschiedenis*.

Abonneren op Wt

U kunt zich abonneren op *Wt* door overschrijving van het abonnementsgeld op rekeningnummer BE80733021529077 [BIC KREDBEBB].

Abonnementsgeld:

- binnenland: 25 euro
- buitenland: 30 euro
- steunabonnement: 30 euro

Shepard Clough als jongeman. [Dartmouth College Library]